

Vondrák, Václav

O slovesech s původním klesavým přízvukem na kořenné slabice

In: Vondrák, Václav. *Další příspěvky k nauce o praslovanském přízvuku*. Brno: Filosofická fakulta, 1924, pp. 33-48

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/126463>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

50. Z těchto výkladů vyplývá mimo jiné, že musíme rozeznávatí dvojí metatonii v praslovanštině: starší, při níž se nevyskytl ještě žádný neoakut na délce, což se stalo teprv při pozdější metatonii v gen. pl. a u adj. atd.

51. Mimo to se zde naskytla možnost, prohloubiti dřívější výklady týkající se hlavně složenin s předložkami. Nemohl bych nikdy souhlasiti s výkladem, který předpokládá, že do složenin jako *pòsluk*, *pògtěd* atd. proniklo znova základní slovo se svým klesavým přízvukem, který musil pak býti pošinut na předcházející slabiku. Ptám se však, jak by bylo mohlo základní slovo vniknouti znova do složenin jako *òblāk*, *òbòd*, *òbruč* a pod. Zde se přece základní slova nemohla sama vtírati, takže by to bylo spíše žádalo jakéhosi předběžného filologického či slavistického vzdělání. Může-li se něco podobného připisovati Praslovanům, o tom ponechávám rozhodnutí zastáncům právě uvedené theorie; já o tom velice pochybuji. Mimo to máme složeniny, jejichž základního slova se ani neuzívalo, vyskytuje se jen v složeninách jako *pòkora* (r. *pokóra*), slov. *pokòra*, *pòzlata* (r. *pozolòta*), slov. *pozlàta*, *ùklada* atd. Je velmi mnoho takových složenin.

52. Konečně budiž ještě jedna poznámka připojena. Poněvadž oba zákony jak onen o první metatonii, tak i o změně klesavého přízvuku v stoupavý po délce působily v nejstarší době praslovanštiny, jsou jejich účinky pozdějšími různými obměnami velice zatemněny. Ještě účinky prvního se mohou spíše rozeznávatí, poněvadž zde šlo také o funkční úkol, čehož u druhého nebylo. Mimo to bylo zde několik typů, které vzájemně na sebe působily. Přes to zachovalo se ještě dosti příkladů, které svědčí pro náš výklad. Myslím, že se asi sotva komu podaří vysvětliti složeniny jako schr. *òblāk*, slov. *oblāk* (z *òblak*), r. *òblako* (dial. *òboloko*), schr. *òblīk*, slov. *oblīk*, r. *òblīk*; schr. *òbruč*, slov. *obrūč*, r. *òbruč*, schr. *òblūk*, slov. *oblūk*, r. *òblūk*; schr. *òkolo*, slov. *okòli*, r. *òkolo*; schr. *pòjas*, slov. *pojās* (v. *pās*), r. a blh. *pójās* atd. proti schr. *národ*, slov. *národ*, -*ròda*, r. *naród*, schr. *zákon*, slov. *zákon*, -*kòna*, r. *zákon*, schr. *súsed*, slov. *sòsəd*, -*sėda*, r. *sosėd* atd., které pocházejí z praslovanštiny a přesně se ještě rozeznávají v slovanských jazycích, kde se ještě vůbec přízvukové rozdily zachovávají.

0 slovesech s původním klesavým přízvukem na kořenné slabice.

53. Jsou to ovšem po výtce iterativa, která nás zde zajímají, jako štok. *bívati*: *bívām* a pod. Nám jde zde hlavně o vysvětlení jejich kvantitativních a přízvukových poměrů, které jsou dosud nevyjasněny. Obtíže

jsou zde velké. Máme v ruštině *pytátъ:pytāju, pytáješь... a byvátъ: byváju* atd. a to se docela shoduje s *žirěti:žirěju, želtětъ*, dále s *umětъ: uměju, uměješь* atd. (proti *plěsnetъ*, slov. na Dolensku *plěsnejem* atd., r. *větrětъ*) a nebylo by snad ani příčiny, proč by se to nemělo shodovati, neboť v prvním případě jde o původní klesavý přízvuk na kořenné slabice, který musil býti pošinut na následující slabiku podle zákona Fortunatovova a v druhém jde jistě též o některé takové příklady. Avšak potíž vzniká hned zde tím, že se nám tato shoda, kterou vidíme v ruštině, nejeví v ostatních slovanských jazycích, pokud zde můžeme ještě stopovati starší kvantitativní a přízvukové poměry. Tak co se prvních týče, máme na př. v češtině *uměti:umím*, tedy s krátkou kořennou samohláskou a to je docela v pořádku podle zákonů o zachování a zkracování původních délek již v praslovanštině. Souhlasí sice s ruštinou a češtinou čak. *umīt:umîn, umiš... umiju*, dále *razumîn... razumîmo* (Belic v Извѣстія отд. русск. яз. XIV. 1909, книжка 2-я, стр. 246) a štok. *umjeti:umijem (umēm), umiješ (umēs)... umiju (umejū)* a *razumjeti: razumijem (razumēm)* atd. Naproti tomu je za stejných okolností v češtině *bývati:bývám* a v slovenštině *pýtať:pýtam*, je zde tedy délka, s kterou se setkáváme též v srbochrvátštině: čak. *pítāt:pítān, pítāš... pítajū* a štok. *pítati:pítām, pítāš... pítajū*, dále *bivati:bivām, bivāš... bivajū*. Jde tedy hlavně o to, jak vysvětliti tyto délky.

Mimo tyto délky vidíme zde též docela odehlný přízvuk a o slovinštině můžeme prozatím říci, že se její přízvuk, co do svého místa, shoduje se srbochrvátštinou. Totéž platí o bulharštině: *pítam, pítuam, tīkam, tīkvam (tīkuvam), umīram* atd.

54. Děly se pokusy vysvětliti přízvuk našich sloves, avšak musíme je považovati za nezdařené. Z vážnějších je na př. Belicův¹, který předpokládal pro praslovanštinu toto časování: **pýtāti: *pýtājō: *pýtāšь* (' má zde znamenati neoakut na délce): **pýtā (taktéž) *pýtājōtъ*. Ponevadž v 1. sg. a 3. pl. shodovala se slovesa (*čítá sem i okopāti*) s jinými jako **čítāti: *čítājō, *čítāješь (> čitās)* atd., mohlo v jednotlivých slovanských jazycích nastati vyrovnání v tom či onom směru. Jest ovšem málo pravděpodobné, že by bylo kdy takové časování v praslovanštině jako se zde předpokládá. Dále se předpokládá, že **pýtāšь* se svým neoakutem vzniklo z **pýtāšь* stejným způsobem jako vzniklo *mládī* z **mōldъ* (srovn. r. *mōlod*), ale u tohoto adjektiva přidává se nová koncovka pro celou novou deklinaci, takže vzniká docela nový

¹ Belic: Akc. stud. I. str. 73 sl. a Južnsl. F. II. str. 91 sled.

typ. Můžeme tedy spíše pochopiti, proč se zde vyskytla metatonie. U předpokládaného **pýtáš* nepřidává se nic než jen osobní koncovka, v nějakou metatonisující moc polohlásek na konci slova nemůžeme jen tak zhola věřit. V tomto případě pošinul by se tedy přízvuk jenom podle zákona Fortunatovova na *a*, jak se to skutečně stalo v infinitivu, a tak bychom dostali za předpokladu Belićova jen **pýtáš* a měli bychom před sebou zase hádanku, jak se tento tvar mohl přeměnit v nynější srbský, slovinský atd. Mimo to je i délka v **pýtati* proti pravidlům (srovn. stp. *stpać* a pod.).

55. Druhý vážnější pokus pochází od Leskien. Leskien postavil čak. *kopāt: kopām, kopāš . . . kopāmo, kopāte* a štok. *kopati: kōpām . . . kōpāte* proti čak. *pītāt: pītām . . . pītāmo* (Belić má ve svém článku o čakavštině str. 247: *pītān, pītāš, pītā, pītāmo . . . pītajū*) a štok. *pījati: pītāmo, pītāte* a dovozoval z toho, že v čakavštině byl klesavý přízvuk, vzniklý na domácí půdě uvnitř slova neb na konci slova pošinut též na předcházející slabiku, ale jen tehdy, byla-li dlouhá (Gramm. der skr. Spr. 1914, str. 221, § 346), kdežto v štokavštině se tak stalo ve všech obdobných případech a sice již v dřívější době než se zde pošinoval vůbec přízvuk kupředu. Vycházel tedy též od tvarů, jaké se vyskytují v ruštině (*pytáješ* a pod.), stažením dvou slabik vznikl pak podle tohoto výkladu klesavý přízvuk uvnitř slova. Avšak za takového předpokladu byla by zde délka v předcházející slabice — a o tu právě jde Leskienovi — podle dosud uznávaných pravidel docela nevysvětlitelná a nemožná. Proti Belićovu výkladu má Leskienův tu nevýhodu, že vidí zde pouze srbochrvatské přízvukové změny, kdežto Belić hledal počátky toho všeho již v praslovanské jazyce, a to bylo, jak uvidíme, docela správné, jenže se mu nepodařilo, jak jsme viděli, vypátrati právě tyto počátky a příčiny našich přízvukových změn.

56. Další chybou bylo pak, že jsme takměř všeobecně vycházeli od tvarů, jaké se jeví v ruštině, předpokládající, že na př. r. *byvāju, byvájješ* představují nám praslovanský typ, z kterého třeba vycházeti u výkladu pro všechny slovanské jazyky. Tímto způsobem by se nám nikdy nepodařilo vysvětliti na př. štok. neb čak. atd. tvary.

Podle toho musili jsme pak vycházeti od dalšího předpokladu, že na př. č. *bývati, býváš* odpovídá docela r. *byvátъ, byvájješ*, že je zde tedy v č. délce zachována jaksi praslov. délka před původním přízvukem. To jest omyl. Kdyby tato rovnice skutečně platila, musilo by býti v češtině **byvati, *byváš*, tedy s krátkou kořenovou slabikou jako máme zcela správně na př. *uměti: umíš* = r. *umětъ: umějješ*. Jedině

správné je, že č. *bývati: býváš* rovná se spíše štok. *bivati: biváš* (čak. *bivās*). Shoda mezi infinitivy č. *bývati* a štok. *bivati*, čak. *bivāt*, *pitāt* atd. je ovšem jen potud, že v obou jazycích je délka kořenné slabiky v infinitivě druhotná, neboť pochází z tvarů praesentních (a to platí o všech sem uáležeících slovesech). Co do místa přízvuku původního shoduje se zde i ruština. Zato je shoda v praesentních tvarech mezi štok. *biváš*, čak. *biváš* atd. a č. *býváš* atd. úplná, neboť zde všude musíme předpokládati neoakut na kořenné slabice, přejatý z praslovanštiny. Jde o to, abychom vysvětlili, jak se sem dostal.

57. V an Wijk připouští, že z **pýtajesi* mohlo vzniknouti čak. *pitáš* atd. Koncovky *-eši*, *-etš* atd. přitahovaly, jak prý známo (vlastní jeho slovo je zde ‚bekanntlich‘) přízvuk s krátké neb cirkumflektované kořenné slabiky na sebe a předcházející akut že trochu modifikovaly, tak na př. slov. *gīnem*, čak. *gīnēn* (Novi). Tak prý se změnilo *a* v *-ajesi*, *-ajetš* tím způsobem, že již v praslovanštině nemohlo působiti jako starý akut, a tato modifikace vokalu *a* byla asi příčinou, že byl cirkumflex kořenné slabiky změněn v novoakutový přízvuk (Die baltischen u. slav. Akzent- und Intonationssysteme. Amsterdam. 1923, str. 33). Ale tyto předpoklady, hlavně ona čarovná moc koncovek *-eši* atd., s čímž v. Wijk i jinde operuje, nezamlouvají se příliš. Zato můžeme s ním — ovšem jen do jisté míry — souhlasiti, praví-li na str. 32: „es fällt schwer, serb. *pitām*, *bivām* (čak. *pitān*, *bivān*), slov. *dobivam*, kaš. *gōdōš*, klr. *býváš* anders denn als von altersher anfangsbetonte Formen aufzufassen.“

Ukáže se to v následujícím. Hlavní závadou tohoto výkladu je však, že nám nevyložil délku kořenné slabiky iterativ a že se nevypořádal s uvedeným *uměti: uměješ* (č. *uměti*, *umíš*) a pod. Když koncovky *-eš*, *-etš* měly tu moc, že předcházející *-a-* (sloves V. tř. 1. vzorce) trochu modifikovaly tak, že *-a-* v *ajješ*, *-ajetš* již v praslovanštině nemohlo působiti jako starý akut, ptáme se, proč pak se v *uměješ*, *umějetš* a pod. tak nestalo a proč *ě* nebylo tak modifikováno, nýbrž zachovalo svou akutovou intonaci a přitáhlo na sebe přízvuk původně klesavý předcházející slabiky, která je nadto zde zkrácena, srovn. čak. *umīt: umīn*, *umīš*¹, štok. *umjeti: umijem* (*umēm*) atd. V **tęgneš*, **mōltiš*, **kāžeš* a vůbec v celém sg. a v 1. a 3. pl. byla délka kořenné slabiky zachována, poněvadž v 3. slabice byly polohláský (1. sg. byla jen dvouslabičná),

¹ Blh. *umēt*, č. *um* a r. *rāzum*, štok. *rāzum*, slov. *razūm* atd., to vše mluvilo by spíše pro to, že *umš* mělo původně klesavou délku (v. v autorově Vgl. slav. Gr.², str. 683). Ostatně jsou zde i jiná obdobná slovesa u III. tř., 1. vzorce, u nichž vidíme zřejmě ono pošnutí přízvuku.

takže se zde mohla délka vůbec v sg. udržeti, avšak *uměješ* je čtyřslabičné, musela tedy býti a byla také délka zkrácena a tak by to mělo býti na př. i u **přítaješ*. V infinitivech byla ovšem zkrácena i u prvních tří sloves a byla později podle praesentních tvarů zase zdloužena.

58. Můžeme míti za to, že se v nejstarší době tvořila iterativa V. tř. 1. vz. podle přesných norem přízvukových a že se vyvinuly takto během času jisté typy, které platily pak pro iterativa později vzniklá. Vlastně byly jen dva typy možné. Poněvadž kořenná slabika musila býti vždy dlouhá a následující slabika (*ā*) měla stoupavou intonaci, mohl býti na kořenné slabice buď jen starý akut nebo starý cirkumflex, který musil býti pošinut na (*a*). Toto pošinutí podle zákona Fortunatova bylo tedy provedeno teprv později v praslovanštině.

Zdloužila se tedy především podle známých zákonů krátká kořená slabika základního slovesa a nabyla normálního akutového přízvuku neb intonace. Taková základní slovesa byla v I. třídě, méně jich bylo v II. a III.; mnoho jich však bylo ve IV. Byla-li kořená slabika základního slovesa dlouhá, nastala známá starší metatonie (viz v autorově Vgl. slav. Gramm. I² § 177—180). Výsledkem jejím byl tedy cirkumflex neb akut staršího normálního rázu, takže u prvního nastalo zase pošinutí přízvuku na následující *a*.

59. Byly pak tyto dva typy iterativ:

1. *a*) ze základního slovesa s krátkou samohláskou: **-nášati: *-nášaj* (zde je ' starý akut) k *nositi: noš* (později *nositi: nošĕ, nōšišĕ*, kde ' je stoupavý akut na původně krátké slabice); **-birati: *-biraj* k *brati: berĕ*; **-ricati: *-ricaj*; **-sýlati *-sýlaj* k *słati: sĕlj*.

b) Ze základního slovesa s dlouhou samohláskou a se starým cirkumflexem na ní: **glĕdati: *glĕdaj* k **glĕ(d)noĕi: *glĕ(d)no* (srovn. r. *gljanútĕ: -gljanú, gljanešĕ*, č. *hlédnouti: hlédnu*).

2. **bŷvati: *bŷvaj* k **bŷti* (**bŷti*, srovn. lit. *biti*, štok. *biti*, slov. *biti*); **bŷđati: *bŷđaj* k **bŷđiti: *bŷđ* (srovn. r. *bužatĕ: bužaju, probužatĕ: probužaju*, č. *probouzeti: probouzem* k *probuditi: probudim*), **prāvlāti: *prāvlaj*, srov. r. *-pravljatĕ: -pravljaju*, slov. *napravljati: napravljam*, č. *vyprávĕti: vyprávím*, schr. odchýlně *ŷpravljati: ŷpravljám* podle *ŷpraviti: ŷpravím*) k r. *prāviti: prāvju, právišĕ*, slov. *napraviti: napravím*, č. *praviti: pravím*.

Zbytky typu 1. *a*) se nám ještě zachovaly, hlavně tam, kde v těchto útvarech byl původní iterativní význam buď docela neb jen částečně zatemněn. Tak máme r. *klānjatĕsja* (na př. *idolam*), schr. *klānjati: klānjam, pōklanjati: pōklanjām*, č. *klanĕti se*. Bylo třeba pak dalších

iterativa: r. (*po*)*klanját'sja* neb (*po*)*klánivat'sja*, č. *ukláníti se, skláníti* atd. K *сърр:сути* bylo původní iter. *сыпати:сыпая* (' = starý akut na délce), později, když začal iter. význam zanikat, též *сыплъ*, schr. *сыпати:сыпам (сыплъ)*, slov. *sipati:sipam (-pljem)*, r. *сыпать:сыплет* (stalo se prostě durativem, když *сърр:сути* zaniklo); č. *сыпати:сыпам (synu)* převzalo též funkci vyskytujícího se ještě v staročestíně *сѣти:спу*. Nové iter. bylo pak r. *сыпáть:сыпáю*, č. *-сыпати:-сыпám*; schr. *посилати, посилјати:посилъ*. V čakavštině je ještě *-бирати:бирән* (v. doleji).

K typu *b*): r. *ворóчатъ:ворóчая* (je spíše durativem, tak na př. *он всем домом ворóчает = pravít*, Dalj), štok. *врачати:врачам*, slov. *vrácati:vrácám*, č. *vraceti:vracím* (jako dur. na př. *tuto ti vracím knihu*); schr. *гледати:гледам*, č. *hledati* (dur.), nové it. schr. *изгледати:изгледам*, č. *hledati, hlídати, hlídám* (již zase spíše dur., proto další nová iterativa: *hledívám a hlídávám*; r. *бѣгатъ:бѣгаю*, štok. *бѣгати:бѣгям*, slov. *bęgati:bęgam* (tak správněji u Breznika, Slov. slovn.², str. 131 než *bęgam* u Pleteršnika), č. *běhati:běhám*, k tomu nové iter. r. *-бѣгáть, убѣгáть* atd., na př. *бѣгунý обýчно добѣгáют'sja до чачóтки* (Dalj), č. *dobíhati, ubíhati* atd. Z ruštiny přináší P. Boyer mnoho takových příkladů jako *bęgáť dur. a бѣгáть iter., двигатъ dur. (pův. двизати) a двигáть it.* (De l'accentuation du verbe russe. Paris. 1895, str. 43 sl.). Taktéž i A. Mazon: Morphologie des aspects du verbe russe. Paris. 1908 str. 37 sled.

60. Na základě takového materiálu docházíme závěru, že v praslovanštině nebylo ještě iterativního typu co do přízvuku celkem tak jednotného, jak se nám nyní jeví v jednotlivých slov. jazycích, zvláště v ruštině, srbštině a češtině.

Když pak byl v praslovanštině u základních sloves s krátkou samohláskou v infinitivech a jejich tvarech (též v 1. sg.) přízvuk pošinut na slabiky *s-nъ-, -ě-, -i-* (před infinitivním *-ti*) podle zákona Fortunatovova, podlehla této změně i příslušná iterativní slovesa, neboť souvislost byla stále udržována tím, že se stále ještě tvořila nová iterativa k novým, ovšem hlavně denominativním slovesům, což se dělo hlavně u IV. tř. Bylo tedy *-нашати:-нашая* (po případě ještě *-ношати:ношая*)¹. Z takových tvarů mohla též vzniknouti druhotní iterativa, jako *нашиваю* atd. (viz § 64).

61. Potom nastala doba, kdy se délky v jistých posicích začaly v praslovanštině zkracovati. Podle těchto zákonů o zkracování nebyla

¹ K příslušným vývojovým stupňům infinitivní koncovky *-ti* se zde nikde nepřihlíží, poněvadž nemá vlivu na změny, o které zde jde.

by se mohla ani jedna délka v kořenné slabice iterativ udržeti jako se neudržela v dřívě již uvedeném štok. *umjeti:umijem (umēm)*, č. *uměti:umím, umíš* a pod. Víme však, že právě na této délce, která pocházela ještě z předšlovanské doby, takže se vyskytuje i v litevštině, zakládala se hlavně podstata našich iterativ V. třídy. Musila být tedy zachráněna a sice především tam, kde byl vedle iterativního tvaru s dlouhou samohláskou ještě tvar základního slovesa s krátkou kořennou slabikou. Stalo se to bezpochyby tím, že byla stará délka více zdůrazněna, takže se rozeznávala od dosavadní normální délky akutové. Tím vznikl zde ovšem neoakut na délce, která takto nemohla býti zkrácena. V praesentních tvarech — ne však asi v infin. — byla udržována tato délka na kořenné slabice a tak bylo *-našáti:-našaję* (kde ' je neoakut na délce a " stoupavý přízvuk na zkrácené slabice)¹.

62. V infinitivu a jeho tvarech stýkala se tedy stará iterativa jako *bývāti (bývāti):bývāję* (kde byla délka kořenné slabiky význačná pro iterativa též udržována) s našimi, což způsobilo, že i v praesentních tvarech začala podléhati novějším, takže vzniklo *bývāti (bývāti):bývaję* (' je zde zase neoakut na délce). A to se dělo bezpochyby již v praslovanštině, dovršen zde však tento vývoj nebyl.

63. V jihoslovanštině pokračovalo toto vyrovnání tak, že bylo zde docela provedeno, takže máme na př. v bulharštině *bivam, prostiram, opiram, otričam, ponásjam, prinásjam, otnásjam* atd., schrv. (štok.): *bivati: bivām, bivās . . . bivāte, bivajū, za-glédati: zà-glédām, do-nášati: dō-nāšām, pri-nášati: prināšām, pro-vādati: prō-vādām* atd. (čak. *pītāt: pītān . . . pītajū, dáwā . . . dáwajū, ne pogibā . . . pogibajū, ponášā*); slov. *bivāti (bivati): bivam, gibāti: gībam*, starší přízvuk a tu a tam ještě v nářečích *prebirāti: -biram* a bylo též *nanašāti: -nāšām, letāti: létam*

Jest pravdě podobné, že prodělala týž vývoj i česká iterativa jako *-nášeti ((nášati): -nāšim, bývāti: bývām* atd. a ovšem také polská.

64. V ruštině nepokračoval vývoj našich iterativ v tom směru jako v jihoslovanštině, naopak, když zanikly zde délky, ztratil nový typ všecku svou přitažlivost, takže nabýval zase vrchu typ starých iterativ jako *bývāti: bývāję*. Tak zde byl nově se vyvíjející typ *-našāti:*

¹ Co se týče infinitivů, vykazují mnohé z nich v staré polštině krátkou kořennou slabiku jako *zēdac, kēsac* atd. (v. v autorově Vgl. sl. Gr.² str. 275—276). Avšak jsou to spíše durativa než iterativa a tak by bylo ono zkrácení spíše pochopitelné. Svůj soud o kvantitě praslov. infinitivu iterativ na *-ati* pronášíme zde tudíž jen podminěčně.

-*nášaję* docela zatlačen podlehnuv staršimu *byvati*: *byváję* a změniv se v-*našátъ*: *-našáję* (*prinošátъ*: *prinošáję*¹ a pod.).

Když na ruské půdě začal pronikatí jednotný typ iterativ pod vlivem staršího jako *byvátъ*: *byváję*, *-kryvátъ*: *-kryváję*, byl u sloves s různým infinitivním a praesentním kmenem vzat za základ kmen infinitivní, tak od sloves V. tř. 2. vzor. a jest pravdě podobné, že stálý jejich přízvuk na kořenné slabice pochází od sloves jako *klíkatъ*: *klíču*, *klíčešъ*... *klíčutъ*, k čemuž bylo utvořeno nové iter. *klíkiwatъ*: *klíkiwáję*. Taktéž *poklíkiwatъ* ku *poklíkatъ*: *-klíču*. Původní tvar byl zde sice *klicati*: *klíčę*, jak jej máme v cír. slovanštině a jak se ještě zachoval v slovinštině (*klicati*: *klíčem*) a v srbštině (*klicati*: *klíčem*, *klíknuti*, *klíkovati*), ale to na věci nic nemění. Tím by se tedy vysvětlil stálý přízvuk iterativ toho druhu. Tak je dále na př. *kázywatъ*: *kázywáję*, ač bylo *kazátъ*: *kažú*, *kážešъ* atd. Nieméně je pravdě podobné, že mohl býti tam, kde tak velkého rozdílu mezi inf. a praesentním kmenem nebylo, položen též za základ praesentní kmen, což platí hlavně o slovesech V. tř. 1. vzorce a tak bychom mohli v novém *prinášaję* snad viděti někdejší kmen, jak se jevil v předpokládaných námi starších praesentních tvarech **-nášaję*, **-nášaješъ*. Srovn. ještě *provážiwatъ* vedle *provažátъ* (*provožátъ*), *prichážiwatъ* atd.

Jeden z nejstarších dokladů pro nové iterativum u Sreznevského (Mat.) je *u-prawliwati*, *-wliwáję* již z XII. stol. (1136). Má též doklady pro *sъnašiwati sja*, ale ještě ne pro *ponašiwati*, *wъprašiwati*, *uprašiwati* a j.

65. V srbochrvatsštině jakož i v jihoslovanských jazycích vůbec drží se, jak jsme viděli, v praesentních tvarech typ odehlný od ruského. V čakavštině se jeví ještě neoakut na kořenné slabice, který se změnil v štokavštině pravidelně v cirkumflex. Tak zde máme v čak.: *pitān*, *pitāš*, *pitā*, *pitāmo*... *pitajū*, inf. *pitāt* a tomu odpovídá v štok. *pītām*, *pītās*... *pītāmo*, *pītāte*, *pitajū* a inf. *pitati*. Zajímavé je, že se v 3. pl. čak. tvar shoduje docela se štokavským: *pitajū*, *dāvajū* atd. Mohlo by se snad míti za to, že v čakavštině je přízvuk obdobou podle ostatních tvarů pošinut na 1. slabiku a v štokavštině že je pošinut pravidelně s následující slabiky a že by snad vůbec mohl býti i v ostatních osobách pošinut na 1. slabiku. Avšak proti tomu mluví zase jiné okolnosti. Především slovinský přízvuk, který je též na první slabice a pošinutím s následující slabiky se nemohl na ni dostati: po-

¹⁾ Poněvadž se před přízvukem *o* vyslovuje v rozhodujícím nářečí jako *a*, bylo často psáno *o* i msto původního *a*.

mágam ... pomágaĵo, stóĵam ... stóĵajo. A tak i bulharský. Bylo by možno předpokládati, že v štok. *pitaĵu* zůstal neoakut před krátkou slabikou nezměněn, kdežto v ostatních tvarech přešel před délkou v cirkumflex. Jsou takové případy, kde zůstal neoakut z praslovanštiny pocházející v štokavštině nezměněn, tak na př. v gen. pl. štok. *vlás(ā)*, předpokládá *vlás*, které se ještě vyskytuje dialekticky, r. *volós*, slov. *lás*; štok. *mjeséc(ā)* i *mjesécī*, čak. *misécīh* a j., avšak úplnou obdobu budeme mít u tvarů jako *kōpām ...* proti *kōpajū*, viz doleji. *Pitati* bylo právě iterativum a zachovalo se ještě v slovenštině v iterativní formě: *pýtati sa*. Durativum k tomu bylo asi **přtati*, **přtq* jako na př. *tvkati*: *tvkq* nebo *rvvati*: *rvvq* a z tohoto primerního slovesa zachoval se v češtině ještě inf. *ptati* se svými tvary a je tvarem *zeptati se* dobře dosvědčen. Staré praesentní tvary zanikly docela a byly jinými nahrazeny (*ptám se*, *ptáš se* jako máme nyní *tkám*, *tkáš*, kde je ovšem v staré češtině ještě *tku*, *tčeš* atd.). V slovenštině zaniklo primerní verbum, jak se zdá, a zachovalo se iterativum, které se stalo proto durativem srovn. *opýtati sa chlapca*, *pýtati sa otca* (Czambel, Rukovät, str. 189, 4) a bylo třeba dalšího iterativa srovn.: *vypytoval sa ženy na domácnosť* (ib.), v češtině zaniklo iterativum a bylo nahrazeno starším *zpytovati* a novějším *vyptávati*. V srbochrvatštině zaniklo též primerní verbum a zbylo iterativum, které se musilo státi durativem, zachovalo však ještě svou iterativní formu: *ispitati*, *ispitām*, *napitati*, *zapatati* atd. jsou tedy perfektiva a bylo třeba dalších iterativ: *ispytovati* nalézáme ještě v Daničićově Rječniku iz knjiž. starina srp. 1863, nyní se vyskytuje *ispitivati*: *ispitujem* a *ispitávati*: *ispitāvām*, jinak ještě i *pitovati*: *pitujem*, *zapatovati*: *zapatujem*, častěji však *zapativati*: *zapatujem*. Zajímavé je, že *ispytati* je již i v církevní slovanštině perfektivum (*pytati* tedy durativum).

66. Máme tedy za to, že byl z praslovanštiny přejat do praserbštiny typ iterativa *-našati* (*-āti*): *našajo*, *-našaješ*: *našajoť*, pro nějž jsme v předešlém právě uvedli jako příklad čak. *pūtāt* a štok. *pitati*. Ostatně je zde ještě i samo *-našati* na př. čak. *ponášā* (Belić str. 248), štok. *prinášati*: *prinášām*, *donášati*: *dónášām*. Vedle toho byl zde ještě asi i jiný starý typ iterativa a sice ten, který zvítězil v ruštině. Avšak bezpochyby již v praserbštině byla tato slovesa, pokud zachovala ještě iterativní význam, zasažena typem *-našati*, který se stal i v serbštině význačným pro iterativa, a podlehla mu skoro docela. Co pak se z toho dostalo ještě do štokavštiny, to podlehlo zde snadno, když bylo provedeno štokavské pošnutí přízvuku, neboť tím nastalo ještě větší zblí-

žení obou typů a asimilace byla tím ještě více usnadněna. Tím se stalo, že mezi štokavskými slovesy, která by odpovídala co do kvantity a přízvuku ruskému typu *byvátъ: byváju* a která uvádí Daničić na str. 73—75 (119—121 v Akcenti u glagola², 1896), nenacházíme žádného výslovného iterativa. Je mezi nimi jen *čítati: čitām* a *brvati: brvām*, někdejší iterativa. Tak zmohutněl zde typ *-násati: nāsām* a k němu patří ovšem také *pítati: pītām . . . pítajū*. Délka kořenné slabiky v infinitivu pochází z praesentních tvarů, pokud zde ovšem mohou přijíti v úvahu infinitivy se zkrácenou kořennou slabikou v staré polštině, jak jsme se o tom již zmínili.

67. Kdežto se v ruštině dostalo iterativum k *brvati: berę* do obvyklého tam typu *birátъ: -biráju*, přešlo v štokavštině k typu *-násati* (tak i v slovinštině: *-birati: biram*, Breznik, Slov. slovn.², str. 131, v bulharštině: *biram* a v češtině někdy *-biraju*, pak *-bieraju* > *-birám*), máme zato v čakavštině *-birat: -birān . . . -birāmo . . . -biráju*. Přízvuk ten je zde tedy za někdejší akut na kořenné slabice a vyskytoval se v iterativech původně pravidelně tam, kde byla v kořeni krátká samohláska neb redukováná polohláska (neb klesavý přízvuk na délce) tedy právě jako v našem případě. Tak vzniklo štok. *sīpati: sīpām (-pljēm)*, *pó-silati, pòsiljati: pòsiljēm*, *svītati: svīčē*, slov. *sviati se: sviata se* k *svētēti* (viz v autorově Vgl. slav. Gramm.², § 178). Tak máme v čakavštině i *čítat: čitān, čitās* (Belić, str. 247), v štokavštině zato, jak jsme viděli, *čítati: čitām*. Bylo by těžko sprátněli se s myšlenkou, že je v tom třeba viděti typ, který zvítězil v ruštině, tedy *čítátъ: čitájū*, když tento typ, jak jsme viděli, v štokavštině u iterativ docela zanikl a když čak. *čítat: čitān* je docela pravidelně utvořeno (viz zde i *-birat*¹). Spíše můžeme asi předpokládati, že bylo štok. staré **čítati* (zachované v čakavštině) přeměněno pod vlivem *čátati, čátiti* též v *čítati*, když ztratilo svou funkci iterativa. Proto bylo také utvořeno nové: *prečítavati: prečítavām, pročítavati* atd. Dřívější iterativa přejala funkci durativ, když původní durativum *čísti: čьtę* stalo se nepohodlným a začalo zanikati (nepříjemné skupiny souhlásek). Vedle *-birat, čítat* máme ještě iterativa neb aspoň někdejší iterativa v čakavštině jako *přvat: přvān . . . přvajū, pročirvat, gljědati* (i v štok. *gljědati*) a j.

68. Jako jsme předpokládali, že ještě po pošinutí štokavského přízvuku mohla některá stará iterativa (ruského typu *byvátъ: byváju*) změnit

¹ V staré srbštině máme doklady pro iterativní tvary, ale jaký přízvuk měly nelze rozhodnouti: *čestē siche pročítase* D. 5; *pročítase nad vodoju molitvy osvēšteni* D. 199 a j. (Daničić, Rječnik iz knj. star. srp.).

svůj přízvuk ve smyslu platného zde typu iterativ (*bívati: bívām*), tak můžeme obdobné změny pošinutého štokavského přízvuku i v jiných případech zde pozorovati. Mámeť čak. *igrāt: igrān, igrāš . . . igrājū*, což se srovnává docela s r. *igrātъ: igrāju*. Tomu odpovídalo nejprve štok. *igrati: *igrām, *igrāš . . . igrājū*. V praesentních tvarech stýkalo se toto sloveso co do místa přízvuku s typem *glèdati: glèdām . . . glèdajū* a mohlo by se na to pomýšleti, že tak vyrovnalo i malou odechylku přízvukovou v tvarech jinak shodných, až na 3. pl.: *igrām, igrāš . . .*, ale *igrājū* zůstalo. A zrovna tak se to má s *kopati: čak. kopāt: kopān, kopāš . . . kopājū* proti štok. *kopati: kōpām, kōpāš . . . kōpajū*. Avšak poněvadž v 3. pl. zůstal přízvuk nezměněn, nejde zde asi o nějakou dobu, spíše řekneme, že zde v ostatních osobách přešel stoupavý přízvuk před délkou v klesavý a v 3. pl. zůstal, poněvadž zde nebyl před ní. S tím by se pěkně srovnávalo dříve uvedené *pitajū* proti *pītāš*, mimo to gen. pl. jako *běšjēdā, jěžikā*. Odechylné je *ūtropa* proti čak. *utrōba* a j. Mimo to patří k uvedeným slovesům ještě asi tři, ale to všecko jsou jen výjimky. Valná většina těchto sloves měla v 1. a 2. pl. původně na konci slova přízvuk, který se tedy po štok. pošinutí nedostal před délkou a tak byl zachován: *vjēncati: vjēncām, vjēncāš . . . vjēncāmo, vjēncāte, vjēncaju*. Tak i *vōnjati*, až na odechylky v part. (*prōčītao, prōčītāla, prōčītālī*), štok. *mōtati: mōtām, čak. motāt: motān, motāš*, námi již uvedené *čitati* a mnoho jiných (u Daničiče, str. 73—75). V čakavštině toho rozdílu není a tak zde máme i *vīncāt se*, k němuž neuvádí Belić praesens (str. 246), je však bezpochyby *vīncān se, vīncāš . . . vīncāmo, vīncāte, vīncāju*. Ve 3. pl. je zde všude *ā* vyrovnáno podle ostatních osob.

69. Rozdíl často se vyskytující v ruštině mezi slovesy jako *dvigatъ* a *dvigátъ*, *klikatъ* a *klikátъ* a pod. opětuje se též v srbochrvatsštině, ač zde není tak častý. Jsou zde případy jako *kīdati*, které se stalo durativem, proto je s praefixy perf., proti *-kidati*, jež je iter. (v ruštině zde jen *kidátъ*); *tiskati* dur. proti *zatiskati* a j.

70. Pozdější typ iterativ jako *prinášivatъ: prinášivaju*, který je tak častý v ruštině, vyskytuje se též v srbochrvatsštině, ale mnohem později než v ruštině. Nejstarší doklad je *upisivati* ze XIV. stol. (Daničič, Ist. obl. str. 255), z XV. *skazivati*, častější jsou pak v XVI. a hojně se jich vyskytuje v XVII. stol. V Daničičově Rječniku iz star. nalezl Leskien jen 5 dokladů. V tomto slovníku není daleko vyčerpán všechn materiál (jak známo, chybí hlavně z hlaholsky psaných památek), takže prozatím nemůžeme na něm pevně budovati. Můžeme však přece podle přízvukových zvláštností říci, že tato iterativa pocházejí ještě z doby

jednoty štokavsko-čakavské, neboť štok. tvary prozrazují proti čakavským pošinutý přízvuk. Tento přízvuk je jiný než u ruských iterativ téhož původu. Kdežto jsme měli v ruštině na př. *prinášivatъ: prinášivaju*, ukazují nám iterativa na *-ivati* v čakavštině týž přízvuk jako jejich vzor, podle kterého byla utvořena. Bylo to *bivāt: bivān* (u Belice bezpochyby jen náhodou nedoloženo) a podle toho čak. *opasivāt se: opasivā, potskaktivāt: potskaktivān* (Belic Izvěst. XIV. kn. 2. 1909, 248) a zrovna tak u obdobných iterativ odvozených od sloves IV. tř. jako *darivāt: darivān* (str. 247). A s tím soublesí docela přízvuk v štokavštině, kde je na př. *opasivati: opásujem, poskaktivati: -skákujem, pomazivati: pomázujem, potpisivati: potpisujem*, tedy jako *bivati: bivām, krivati: krivam*, jenže v štokavštině jsou zde praesentní tvary často ještě podle VI. tř. a v dřívějších dobách byla vůbec za tato iterativa slovesa VI. tř. Až bude možno přesně zjistit, kdy se začala vyskytovat naše iterativa, budeme též podle toho moci přibližně udati dobu rozštěpení obou nářečí a dobu, kdy byl asi v štokavštině přízvuk pošinován na předcházející slabiku.

71. Z toho všeho vidíme, že tento typ nových iterativ nepochází z praslovanštiny, nýbrž že se vyvinul samostatně v jednotlivých slovanských jazycích na týchž základech, hlavně tedy v ruštině a srbochrvatině. I takto mohly se zde uplatnit všelijaké zvláštnosti. Kde má na př. praesentní kmen změkčenou samohlásku proti infinitivnímu, vyskytuje se tento v novém iterativu, tak na př. r. *pokazyvatъ, ukazyvatъ* atd., schr. *pokazivati: pokázujem, ukazivati: ukázujem* atd. Než jsou i zde také výjimky na př. štok. jsme měli *opasivati: opásujem* (k *opasati: opašem*) a v čakavštině *opasivāt se: opasivā*.

U sloves IV. tř. přidává se často k *i* sloves těchto prostě *-va-*, ale stejným přízvukem bývá souvislost s pravými iterativy na *-iva-* (*-yva-*) přece udržována na př. štok. *darivati: dárujem* (dříve bylo za to *darovati*), v čak. *darivāt: darivān* (str. 247). A obdobně máme i v ruštině. U Srezněvského je jen *darovati, podarovati* atd., Dalj má však již vedle *darovátъ* též *dárivatъ* a vedle *podarovátъ* též *podárivatъ*. Jak ukazuje *i*, jsou slovesa utvořena od *darítъ, podarítъ*, mají však přece přízvuk sloves s *-ivati* (*-yvati*) jako *pokazyvatъ* atd. Iterativa jako právě uvedené r. a schr. *darivati* jsou ovšem i v jiných slov. jazycích, na př. i v češtině (*chodíval k nám chodíval* atd.).

72. V polštině jsou za to iterativa téhož rázu jako jsme viděli v ruštině a srbochrvatině a v praesentních tvarech řídí se buď jen

podle V. tř. na př. *wykonywam, wygrywam*, neb kolísají mezi V. a VI. tř. : *wywoływam* i *wywołuję*, *rozczytywam* i *rozczytuję*. Slovesa tohoto typu jsou zde dosti častá, na př. *przysłuchiwać się, poszukiwać, wykopywać, spisywać, wylegiwać, wygrywać (-ywam)* atd.

73. Jihoslov. typ. iterativ, který se jeví v štokavštině jako *bivati* : *bivám* a v češtině jako *bývati* : *bývám* proti r. *bywać* : *bywaju* pokusili jsme se zde vysvětliti jako výsledek někdejšího zápasu mezi dvěma kategoriemi iterativ, z nichž měla jedna původně klesavý přízvuk na kořenné slabice, který musil býti dle zákona Fortunatovova záhy v praslovanštině pošinut na následující *-ā* (v ruštině *bywać* : *bywaju*), druhá měla též přízvuk na kořenné slabice, byl však stoupavý. Různost těchto dvou typů zakládala se na rozdílu přízvuku základních sloves. V infinitivě a jeho tvarech se začaly v jisté době stýkati. Typ s přízvukem na kořenné slabice musil tuto zdloužit, měla-li býti zachována jeho iterativní funkce. Tak se zde vyskytl neoakut. Kde k tomu nedošlo, tam byl iterativní význam slovesa zatemněn, bylo to více durativum. Již v praslovanštině začaly se tyto dva typy vyrovnávati ve smyslu nového s neoakutem. V jihoslovanštině a češtině a bezpochyby i v polštině zvítězil pak nový typ docela. V ruštině byl však zánikem kvantitativních rozdílů nový typ docela potlačen a zvítězil tam jen starý s pošinutým přízvukem.

74. Osudy klesavého přízvuku praesentních tvarů a infinitivů (a částečně jejich dalších odvozenin) byly tedy různé. Tam, kde následovala slabika s intonací stoupavou, byl přízvuk v dávné době praslovanštiny pošinut na tuto slabiku. Byla to především 1. os. sg. příslušných sloves, dvouslabičné infinitivy s *-ti*, infinitivy s *-no-*, *-ě-*, *-i-* a *-a-*, pak další praesentní tvary u III. tř. 1. a 2. vzorce, příslušná denominativa IV. tř., celé praesens V. tř. 1. vzorce za daných podmínek jakož i VI. tř. (kde byl přízvuk pošinut na *-u-* v *-uji*, *-uješ* atd.). Zbývaly pak jen ty případy, kde následovala krátká slabika, neb dlouhá s klesavou intonací. Byly to mimo 1. os. sg. všechny ostatní osoby příslušných praesentních tvarů I., II. a V. tř. 2. vzorce, pak iterativa a kausativa IV. tř. a denominativa této třídy, která byla tvořena již po působení zákona Fortunatovova nebo se dostala do vleku iterativ a kausativ. Nejdříve podlehl změně přízvukové slovesa I. tř. Příčiny této změny hleděl jsem dříve vysvětliti (Příspěvky, str. 31—40). Slovesa II. tř. nebyla ještě zasažena touto změnou, ač zde byl též tak zv. silný aorist, poněvadž praesentní tvary svými koncovkami *-no*, *-neš* atd. vylučovaly možnost nějaké záměny

s tvary aoristními. Všecky případy s klesavým přízvukem na kořenné slabice, které takto ještě zbývaly, podlehly později stejné změně: jejich cirkumflex se změnil v neoakut. Tuto změnu hleděl jsem (l. c. str. 70—73) vyložit tak, že vycházela od praefigovaných tvarů, zejména že po dlouhých praefixech přešel klesavý přízvuk v stoupavý, tedy jako u jmenných složenin. Dospěl-li jsem však nyní k názoru, že tato změna klesavého přízvuku v stoupavý je starší než působení Fortunatovova zákona, že je tedy předcházela, nemohu trvati na uvedeném výkladu. Jak J. Zubatý pěkně ukázal (Prace lingwistyczne ofiar. Janowi Baudouinowi de Courtenay. Kraków. 1921, str. 78—80), vyskytují se praefixy u slovesa poměrně pozdě, později než v složeninách jmenných, což jde najevo na př. z *rodobyje*, *spsédъ* proti *vъsěsti*, *sъsěsti se*. Když se tvořily složeniny jmenné, bylo tedy ještě **on*, **son*, a když se začala slovesa praefigovati, bylo již *v-ъn*, *sъn*, srovn. *sъniti*, *sъnęti*, *vъnęti* atd. Není starého případu, kde by bylo *o* neb *so* jako praefix u slovesa. *sъmъnęti se* pochází z pozdější doby a je mimo to v úzké souvislosti se *sъmъnęnje* (viz § 78, pozn. 2.) Když tedy po délce přecházel klesavý přízvuk v stoupavý, zněly naše předložky ještě **son*, **on* a nemůžeme předpokládati, že by se tak bylo stalo ještě později, když již zněly *vъn-*, *sъn-* (neb **ъn*, **sъn*). Třeba však vytknouti, že praefigování dělo se v době, kdy délky praefixů nebyly ještě zkráceny. To se stalo později a vyvinulo se pravidlo, že zkrácený praefix s durativem tvořil perfekтивum, avšak dlouhý praefix s durativem neměl této funkce. Některé takové případy zachovaly se nám z praslovanštiny. Tak máme štok. *návidjeti*: *návidim*, *nenávidjeti*, *závidjeti*: *závidim*, *závisjeti*: *závisim* a totéž zachovalo se ještě v češtině: *náviděti*, *nenáviděti*, *záviděti*, *záviseti* a zde ještě jiné příklady a je možné, že vlivem takových sloves byla délka zanesena i tam, kde původně nebyla, mělo-li sloveso zůstatí durativní, na př. *dověřiti*¹; avšak než se slovesa začala praefigovati, musila býti změna klesavého přízvuku provedena, neboť jinak by byl musil býti pošinut na praefix a sice zase jako klesavý, což se však nestalo, neboť nemáme žádných takových dokladů. Změna byla způsobena tím, že měly býti délky v jistých posicích zkráceny, čemuž se protivily zase v jiných. Byla provedena asi současně dvoji změna. Tam, kde měla kořenná slabika akut, byla tato délka zkrácena. Na nějakou

¹ Vykládá se to také vlivem substantiva *důvěra*, tak Trávníček (Studie o českém vidu slovesném. 1923, str. 207, § 137); *nádieťi se* má krátké *na-*, bezpochyby poněvadž následuje délka. Jinak se zde posuzují tyto délky jen s českého stanoviska.

metatonii netřeba zde pomýšleti. Především byla podle pravidla zkrácena v infinitivech, pak v praesentních tvarech o třech slabikách s plnými samohláskami (dual a 2. pl.). Infinitiv a jeho tvary pomohly zde zkrácené slabice k vítězství¹.

75. U sloves s klesavou délkou měla se věc jinak. Zde nemohl inf. se zkrácenou slabikou působiti tak vydatně na praesentní tvary, když měl přízvuk na jiné slabice než všechny ostatní praesentní tvary (až na 1. sg.). Pro délku byly tedy zde příznivější poměry než je měla akutová délka. Jen v duale veskrz a v 2. os. pl. měla býti zkrácena. Před tím byl asi klesavý přízvuk, kde ještě zůstal v praesentních tvarech na 1. slabice (až na 1. os. sg.), veskrz změněn v stoupavý a sice jak na krátkých tak i dlouhých slabikách. To se stalo, myslím, proto, poněvadž tento přízvuk se stal význačným hlavně pro tvary silného aoristu. Tato změna nastala asi později nežli pošnutí klesavého přízvuku s první slabiky na následující z téže příčiny (rozlišování praesentních tvarů od příslušných tvarů silného aoristu) u sloves I. třídy, kde bylo třeba pronikavějšího rozlišování. U jiných sloves pak stačilo, byl-li klesavý přízvuk změněn v stoupavý, což se stalo právě v našem případě. Byly zde tvary s dlouhou a se zkrácenou první slabikou a v této situaci pronikla zdůrazněná délka a to byl neoakut, který pak již nemohl býti zkrácen; mohlo se to státi sotva za klesavého přízvuku.

76. Zeela obdobný případ, jak vznikl neoakut, máme v koncůvkách III. tř. 2. vzorce a IV. tř. V tvarech *сѣдишь*, *сѣдѣть* atd. mohla se udržeti délka s pošnutým na ni přízvukem (podle zák. Fortunatovova),

¹ V některých případech vznikl pak zde v čak. a slov. neocirkumflex. V. Vijk, který v oboru metatonie patří ještě k věřícím přísnější observance považuje za možné, že zde byl již v praslovanštině jakýsi dualismus: „Im Slovinzischen liegen wohl zwei verschiedene Vertretungen der „nowocyrkumfleksowa“ vor, was vollständig den skr. Verhältnissen entspricht und vielleicht aus einem bereits urslav. Unterschiede zwischen den einzelnen Fällen von „nowocyrkumfleksowa“ zu erklären ist“ (Die balt. u. slav. Akzent- und Intonationssysteme. 1932, str. 99). Kolik rozmanitých druhů neocirkumflexů a neoakutů bychom tímto způsobem dostali, nelze ani spočítati (viz ještě RS. IX. 1921. 107). Je si také třeba předložit otázku, byl-li vůbec takový jazyk s tolika přízvuknými odstíny v praxi možný. Zdá se nám, že již oněch šestero druhů praslovanského přízvuku ke kterým nás vedou dosavadní studie, je víc než dosti, ano spíše snad až příliš mnoho a bude třeba, možno-li vůbec, počet ten nějak zredukovati. My snadno nadekretujeme ve svých přetheorizovaných výkladech ubohým Praslovanům třeba deset. libo-li i dvacet různých odstínů, je však otázka, mohli-li by nějaký živý jazyk takové vydatné sousto vůbec strávit. I nám samým počíná již býti z toho nevolno.

jenž se jevil jako starý akut¹. Naproti tomu měla býti v trojslabičných tvarech s plnými samohláskami jako **sédita*, **sédite* atd. zkrácena. Proti zkrácení působily však dříve uvedené tvary. Z této nesnáze vznikl neoakut, který zvítězil pak veskrz v praesentních tvarech. Délka ta byla pak zachována i tam, kde nabyl na ní přízvuk: štok. *vīdiš̄*, č. *vidiš* atd. Zrovna tak se to mělo u typu **lomit̄*, **činit̄* na jedné a **nōsiš̄*, *būdiš̄* na druhé straně. Tak se stalo, že již v praslovanštině mělo *-iš̄*, *-it̄* atd. u všech sloves III. tř. 2. vzorce a u všech sloves IV. tř. dlouhé *i* a kde byl na něm přízvuk, byl to neoakut. Proto máme i nyní ještě v srbochorvatštině jakož i v češtině zde délku a koncovky jsou zde docela stejné. Viz též § 15. Náš výklad praesentních tvarů obojího druhu, vyplývající z našich zákonů o zachování po případě zkrácování délek již v praslovanštině byl by tedy zcela jednoduchý. U sloves se stoupavým přízvukem na kořenné slabice byl to hlavně infinitiv se svými tvary, který rozhodl o znormalisování krátké slabiky, u sloves s klesavým přízvukem na kořenné slabice toho vlivu nebylo, zvítězila zde tedy délka, jenže musila nabýti povahy neoakutu. Ostatně viz zde nahoře § 18.

Zbyl nám jen tvar silného aoristu s klesavým přízvukem: *schr. trēse*, *pēce*, atd., s praefixy pak již z praslovanštiny pocházející *īstrēse*, *ūpece*, *ūtece* atd. a hlavně asi proto, aby se předešlo obdobným tvarům v praesens, byl zde klesavý přízvuk změněn.

77. Nezdá se, že by byly praefixy u sloves měly vůbec nějaký vliv na přízvuk následující slabiky. Máme-li v štokavštině *prələmīti*: *prələmīm*, *prələmīš*, *sləmīti*: *sləmīm*, *sləmīš* atd. proti *lōmīti*: *lōmīm*, *lōmīš*, nepřítáhl zde praefix přízvuk k sobě, nýbrž stalo se to jen obdobou podle četných praefigovaných tvarů jako *donōsīti*: *dōnosīm* atd. To by platilo ovšem jen v tom případě, je-li nám zachován v štok. *lōmīm*, *lōmīš* praslov. přízvuk. Očekáváme jej sice tak, jde-li zde o denominativum, ale ostatní jazyky slov. jsou proti r. *lomljū*, *lōmīš̄*, slov. *lōmīti*: *lōmīm*, ano i čakavština: *lomīt*: *lōmīm*, *lōmīš* a *prələmīš*. Spíše tedy byl v štok. *slōmīm* zachován praslov. přízvuk a *lōmīm* se odchýlilo a podlehlo vlivu infinitivu a jeho tvaru. Naproti tomu máme však jiná slovesa, kde je obdoba zcela patrná, na př. štok. *ugōstīti*: *ūgostīm* proti *gōstīti*: *gōstīm*. Zde je všude přízvuk na koncovce: čak. *gostīn*, slov. *gostīti*: *gostīm*, r. *gostīt̄*: *gōščū*, *gostīš̄* atd.

¹ Zrovna tak jako na př. v prsrbském dat. plur. **rukām* **rokām̄*, čak. *rukām*, kde je druhotní délka vlivem koncového *n*, č. *rukām*, neboť stoupavá délka se již v prsrbštině zkrátila; naproti tomu na př. v **družina*, kde musila býti délka zkrácena v této posici, takže máme *schr. družina*, č. *družina*, r. *družina*.